

pecte inexcusable a la decisió lliure del possible neocristià en qüestions de fe), l'acceptació de la croada després de la caiguda de Sant Joan d'Acra el 1299, hauria obligat a replantejar tot el problema de la missió, car aquesta hauria hagut d'integrar les exigències de la croada, exigències que es redueixen sobretot en una: l'ús de la violència bèl·lica com a camí d'integració dels neocristians.

Sentint-ho molt, no em puc deixar convèncer per semblants idees, car, si no m'erro a l'hora de llegir les pàgines de Ramon Llull, entre les quals compto no sols les del *Llibre de Contemplació* (en el qual, per cert, no recordo mai haver trobat cap referència a la croada), ans sobretot les escrites amb motiu de la iniciativa defensiva dels papes immediatament després de l'esmentada pèrdua del darrer reducte 'cristià' a Terra Santa, com serien les *De modo conuertendi infideles*, car, si no m'equivoco, l'objectiu dels nous texts no és pas el de fer-se enrere en les exigències, acabades de recordar, de la conversió cristiana, ans ben al revés, el de reafirmar-ne la validesa absoluta; i la gran raó és que Llull no considera la croada com una alternativa a la missió cristiana, que hauria d'ésser, com sempre, coronada per la conversió dels infidels, ans com un fet nou que el realisme polític obligava a posar al costat del desplegament d'activitat encaminada a la conversió. Perquè per a un cristià dels darrers decennis del segle XIII i primers dels XIV, en què els papes es deien sobretot interessats a la recuperació de la Terra Santa, aquest objectiu a obtenir amb la croada, de cap manera no es podia confondre amb la missió i la conversió, car l'objectiu de la croada no era el de convertir infidels ni ningú, ans el de posar la terra (possiblement en forma d'unitats polítiques com podia ésser el Regne de Jerusalem) sota la doble sobirania cristiana dels reis i del papa, sobirania que podia tenir repercussions en la missió, però que no necessàriament en tenia, com ho demostren tantes situacions nostres contemporànies de terres de sobirania cristiana de fet i de dret habitades per infidels (casos de l'illa de Menorca i de tantes comarques del Regne de València i a Catalunya, les terres de l'Ebre). Els suggeriments proposats per Llull en els escrits en què responia a la invitació dels papes posteriors al 1291 (finalment li feien cas!) són destinats a la reconquesta bèl·lica de les terres de Palestina, no pas a la conversió d'infidels. I si algú manifestés la seva estranyesa davant les noves pàgines de Ramon Llull, només li recomanaria de llegir en el capítol 236 del *Llibre de contemplació*, el seu punt núm. 15, en el qual trobarà aplicada a la cristiandat medieval (segurament no a l'Església actual, que no és de Cristiandat) aquella doctrina vàlida per a tothom, la que 'la defensa (davant l'atac) és natural'. És la situació que es donava amb motiu de l'atac i la caiguda de Sant Joan d'Acra, davant la qual els papes cridaven a defensa bèl·lica amb la croada.

La possible divergència en algun dels punts d'aquest llibre de cap manera no ha de posar sordina en la satisfacció que hom sent davant el fet que, finalment, el *Llibre de contemplació*, s'hagi convertit en un centre d'estudis del pensament lul·lià. Mercès, doncs, i 'ad maiora'.

Josep Perarnau

Ramon LLULL, *Llibre de l'És de Déu. Llibre de la coneixença de Déu. Llibre de Déu*. Edició crítica de Guillem A. AMENGUAL BUNYOLA (Nova edició de les obres de Ramon Llull, IX), Palma de Mallorca, Patronat Ramon Llull 2010, 202 pp.

Els tres títols ara publicats foren escrits per llur autor en un moment en què, tal com diu ell mateix en el colofó dels *Principia philosophiae connexa*, estava profundament "praeoccupatus per Studium Arabicum", frase que no és res més que un calc, com tants d'altres (26-30), del català "preocupat per l'Estudi Àrab" (és a dir, per l'Escola de Miramar), tant de preocupat que ell, tallà en sec a París l'elaboració de l'esmentat llibre de filosofia pura i corregué a Mallorca, capficat, tal com li acabem de llegir, per la situació de perill de mort en què es trobava Miramar, condemnat per Jaume II de Mallorca pel gravíssim crim d'haver seguit funcionant

durant els anys en què el rei sobirà del Regne de Mallorca, comte de Barcelona i sobirà de tots els Regnes i Terres de la Corona catalanoaragonesa, havia ocupat militarment les dues Illes Balears, davant el fet, inacceptable davant qualsevol punt de vista, divers del dels atacants, que el rei feudal del regne acabat d'esmentar s'havia decidit no sols a permetre el pas, ans a col·laborar tal com "Domitia" ens acaba de documentar des de Perpinyà, amb els croats en la Croada contra Catalunya proclamada pel papa francès i afrancesat, Martí IV, en represàlia per les Vespres Sicilianes. De fet, Miramar morí i no de mort natural, ans a mans del dit rei feudal mallorquí, que, només en començar el segle XIV no sols s'havia apropiat d'aquella possessió ans n'havia posada la propietat en mans del monestir mallorquí de La Real. No cal dir que el prof. Santamaría hi veia clar (9, nota 3).

Sento molt haver de recordar aquests fets, que els mallorquins deuen preferir no evocar, i per això un servidor em limitaré a recordar objectivament els passos que emmarquen aquell retorn precipitat de Ramon Llull a casa seva.

Com conegué Ramon Llull a París l'estiu del 1299 el perill de Miramar? Ací no faré res més que recordar un fet contemporani, que és la base de la meua hipòtesi: aquelles mateixes setmanes de cap al final de l'estiu 1299 es trobava o arribava a París mestre Arnau de Vilanova, que s'hi havia desplaçat pel fet d'ésser ambaixador del rei sobirà, Jaume II, amb l'objectiu de solucionar el gran problema del domini damunt la Val d'Aran, ocupada per França amb motiu de la Croada contra Catalunya i dipositada, momentàniament, per voluntat del papa Bonifaci VIII, en mans del rei de Mallorca. Tot i coincidir Arnau i Ramon a París aquell final d'estiu, no és documentada, ans només, en aquest moment una hipòtesi meua, la trobada entre Vilanova i Llull a París el 1299, en la qual el primer hauria informat el segon de com pintava l'aplicació del Tractat d'Anagni, en virtut del qual, altra vegada per voluntat del papa Bonifaci VIII, tot havia de retornar a la situació anterior a les Vespres Sicilianes i a la Croada contra Catalunya. Sobretot per la seva qualitat d'ambaixador, Arnau de Vilanova n'estava informat i, en aquesta hipòtesi meua, hauria informat a Ramon Llull que, per la gran 'traïció' d'haver continuat existint durant els anys de senyoriu directe de Catalunya damunt les Balears, en aquell moment Miramar es trobava en perill de mort a mans de Jaume II de Mallorca. I ja tenim Llull, 'volant' de París a Mallorca, a fi d'evitar la liquidació de l'*Studium Arabicum*. I ací s'empelten les informacions sobre l'estada i activitats del futur beat a Ciutat de Mallorca, que l'editor ens fa reviure en les pàgines introductòries.

La mort de Miramar fou pròdiga en conseqüències i la primera fou que el futur beat no tornà més a la seva illa mentre Jaume II de Mallorca seguí en vida i, fins i tot després de mort el dit rei, només hi tornà per fer-hi testament; la segona fou que el petit grup de seguidors més decidits de mestre Ramon, també hagueren de marxar d'aquell regne feudal i aixoplugar-se sota la benvolença del comte de Barcelona i rei de tots els regnes i terres de la corona catalanoaragonesa, qui els assignà al regne de València on la presència lul·liana era més justificada per a la conversió d'infidels, i on aquell grup, conduït pel "praesbiter Maioricensis", Bernat Garí, empalmà l'obra escrita del mestre amb la del lul·lisme posterior mitjançant una sèrie d'opuscles en català, datats (cito de memòria) entre el 1317 i fins a entorn el 1335: fou el primitiu lul·lisme valencià. Una altra conseqüència fou el tancament de l'illa de Mallorca al lul·lisme (fora potser d'algun o alguns ermitans en alguna o algunes de les ermites del bisbat de Mallorca) fins a la segona meitat del segle XV, sobretot per part dels favorables a la facció dels reis mallorquins, de manera que la defensa, tan pacífica com apassionada, de Ramon Llull contra els forassenyats atacs inquisitorials de la segona meitat del segle XIV fou obra exclusiva de Catalunya i sobretot d'un rei no massa ben mirat a Mallorca, Pere III el Cerimoniós, sota l'ampar del qual actuà la 'Comissió Ermengol'. Sento molt de trobar-me obligat a dir-ho: Catalunya i no pas Mallorca elevà el lul·lisme a categoria universitària: defensà l'ortodòxia de Llull a base dels mateixos textos, creà l'Escola d'En Llull ja en el pas del segle XIV al XV (Mallorca només pujaria al carro de les escoles de lul·lisme en la segona meitat del segle XV), l'exportà a Itàlia en el moment en què despuntava el Renaixement i en acabar el Cisma occi-

dental, el 1419, obtingué de l'autoritat romana la declaració doctrinal més explícita a favor de la doctrina de Ramon Llull, coneguda com a *Sentència definitiva*, encara que en aquell moment de 'definitiva' no en tingués ni un gram, perquè Nicolau Eimeric i les seves cent tesis antilul·lianes pesaven massa. Sento haver-ho de recordar, però els fets (i, per tant, la veritat) són aquests. El lul·lisme mallorquí, sense negar-li gens de la seva importància, sobretot per la gesta de les Illes Afortunades, potser pel precedent antilul·lià de la dinastia mallorquina i els seus partidaris, no arribaria a proporcionar proves indiscutibles de la seva existència somorta; encara en les pàgines que ens ocupen, l'autor, en sintetitzar la seva aportació, en parla.

Calia, doncs, recordar la importància i el ròssec conseqüencial d'aquells fets que s'esdevingueren entre París i Miramar els anys 1299-1300, a fi de comprendre fins i tot que Ramon Llull concentrés la seva atenció en una temàtica tan teològicament elemental com la de l'Ésser de Déu durant la seva estada mallorquina: els altres dos temes obsessivament lul·lians com l'existència d'escoles per a la formació de missioners i la metodologia per a capbussar-se en la 'conversió dels infidels', evidentment haurien equivalgut a una declaració de guerra i, doncs, aleshores 'no tocaven', per dir-ho amb expressió ara de moda.

Tocava, en canvi, submergir-se en el punt de més alta i bàsica teologia, en el de Déu mateix, com si es tractés d'una reelaboració parcial dels mateixos fonaments del *Llibre de contemplació en Déu*.

Josep Perarnau

Raimundi LULLI, *Opera latina, 7-9, annis 1274-1276 composita*, edidit Jaume MEDINA (Doctoris Illuminati Raimundi Lulli Opera Latina cum cura et studio Institutii Raimundi Lulli in Universitate Friburgensi Brisgavorum ad fidem codicum manv scriptorum edita, tomus XXXIII) (Corpus Christianorum. Continuatio mediaevalis, 215), Turnhout, Brepols 2009, XX i 614 pp.

El títol ens diu que el volum que ens ocupa és dedicat a la versió llatina de tres obres molt primerenques de Ramon Llull, publicades els anys 1274-1276: el *Liber de militia saecularri*, el *De principiis doctrinae puerilis* i el *Liber de orationibus et contemplationibus intellectus*; cal, però, advertir que el primer títol, que hauria estat la traducció llatina del *Llibre de l'orde de cavalleria*, justament no sembla haver tingut traducció llatina (almenys no se n'ha trobat cap exemplar i per això potser cal suposar que no existí) i, en conseqüència, l'espai que és dedicat a la seva presentació en el present volum no arriba a omplir cinc pàgines (3-7); i tot i que l'editor, basant-se en l'autoritat de Miquel Batllori, de Pere Bohigas i de Vincenzo Minervini, potser, en la d'Albert Soler, i en la d'antics catàlegs redactats en llatí, s'inclina a considerar aquesta darrera informació "buena prueba de la autoría del texto" (4).

Puc dir que els arguments no em convencen? La cort de Jaume II del 1276, celebrada al Rosselló, devia ésser qui sap si l'assemblea inicial del Regne de Mallorca, només per al Regne feudal de Mallorca i el rei implicat, en conseqüència, devia ésser Jaume II de Mallorca (en aquell moment a la Corona no hi havia cap d'altre rei En Jaume); i em pregunto com és encertat de pensar en una traducció llatina del *Llibre de l'orde de cavalleria* per a uns possibles cavallers aplegats en aquella ocasió, tots els quals, si llegir sabien, en sabien en català, i cap dels quals, en canvi, fora d'alguna excepció força difícil d'individuuar i d'acceptar, no sabia llatí? Temps a venir i fora de Catalunya, és possible que algú, cavaller o no, traduís o fés traduir aquell llibre, i que se n'hagi salvat alguna notícia en qualche paper escrit i encara desconegut. Però potser seria més assenyat deixar-nos d'hipòtesis, que en aquest moment no semblen tenir cap consistència objectiva...

...i encarar-nos amb el principal dels altres dos escrits, que és el dels *Començaments de doctrina pueril* i amb els prolegòmens a l'edició del text. M'ha cridat l'atenció una frase que he lle-